

ЗАТВЕРДЖЕНО

Вченою радою ЗУІ

Протокол №2 від „28” лютого 2024 р.

Ф-КДМ-3

Міністерство освіти і науки України
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Кафедра філології

Реєстраційний № _____

Кваліфікаційна робота

**ЕФЕКТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК
ДЕРЖАВНОЇ У 5-МУ КЛАСІ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ
ОСВІТИ З НАВЧАННЯМ УГОРСЬКОЮ МОВОЮ**
КАЛИНИЧ КРІСТИНА МИРОСЛАВІВНА

Студент(ка) IV-го курсу

Освітня програма: Українська мова література

Спеціальність: 014 «Середня освіта (Українська мова і література)»

Рівень вищої освіти: бакалавр

Тема затверджена на засіданні кафедри

Протокол №107 / 14.10.2024

Науковий керівник:

Барань Єлизавета Балажівна,

доктор філософії у галузі «Гуманітарні науки», доцент, доцент кафедри філології

(науковий ступінь, вчене звання, посада)

Завідувач кафедри :

Берегсасі Аніко Ференцівна,

зав. кафедри, доктор габілітований, професор

(науковий ступінь, вчене звання, посада)

Робота захищена на оцінку _____, «___» _____ 2025 року

Протокол № _____ / 2025

**Міністерство освіти і науки України
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II**

Кафедра філології

Кваліфікаційна робота

**ЕФЕКТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК
ДЕРЖАВНОЇ У 5-МУ КЛАСІ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ
ОСВІТИ З НАВЧАННЯМ УГОРСЬКОЮ МОВОЮ**

Рівень вищої освіти: бакалавр

Виконавець: студентка IV-го курсу

КАЛИНИЧ КРИСТИНА МИРОСЛАВІВНА

Освітня програма: Українська мова і література

Спеціальність: 014 «Середня освіта (Українська мова і література)»

Науковий керівник: Барань Єлизавета Балажівна,
доктор філософії у галузі «Гуманітарні науки», доцент, доцент кафедри філології

(науковий ступінь, вчене звання, посада)

Рецензент: Певсе Андрея Андріївна,
кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри філології

(науковий ступінь, вчене звання, посада)

ЗАТВЕРДЖЕНО

Вченою радою ЗУІ

Протокол №2 від „28”лютого 2024 р.

Ф-КДМ-3

Ukrajna Oktatási és Tudományügyi Minisztériuma

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola

Filológia Tanszék

**HATÉKONY MÓDSZEREK AZ UKRÁN MINT ÁLLAMNYELV
OKTATÁSÁRA AZ ÁLTALÁNOS ISKOLA MAGYAR TANNYELVŰ 5.
OSZTÁLYAIBAN**

Szakdolgozat

Készítette: Kalinics Krisztina

IV. évfolyamos 014 „Középfokú oktatás (Ukrán nyelv és irodalom)”

szakos hallgató

Témavezető: Bárány Erzsébet, PhD, docens

(tudományos fokozat, cím, tisztség)

Recenzens: Pősze Andrea

pedagógiai tudományok kandidátusa, docens

(tudományos fokozat, cím, tisztség)

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРИТИЧНІ ЗАСАДИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ З НАВЧАННЯМ УГОРСЬКОЮ МОВОЮ	8
1.1. Науково-методичні дослідження вчених та педагогів-практиків у галузі навчання української мови дітей з угорсько мовних спільнот.....	10
1.2. Аналіз програми з української мови для 5 класу в закладах загальної середньої освіти з навчанням угорською мовою	13
1.3. Особливості білінгвального навчання в умовах угорсько-українсько мовного середовища	16
1.4. Психолінгвістичні особливості засвоєння української мови учнями-носіями угорської мови.....	19
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	21
2.1. Інтерактивні методи на уроках української мови	21
2.2. Використання ігрових технологій для підвищення ефективності навчання української мови	24
2.3. Використання цифрових технологій для підвищення ефективності навчання української мови	26
РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ ОКРЕМИХ РОЗДІЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	29
3.1. Методика навчання уроків розвитку зв'язного мовлення.....	29
3.2. Методика навчання фонетики.....	31
3.3. Методика навчання будови слова та словотвору	34
РОЗДІЛ 4. МЕТОДИЧНІ РОЗРОБКИ УРОКІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ 5-ОГО КЛАСУ	37
4.1. План-конспект уроку із розвитку комунікативних навичок «Україна — наш рідний край».....	37
4.2. План-конспект уроку з теми «Звуки і букви української мови»	42
4.3. План-конспект уроку з теми «Будова слова»	45
ВИСНОВОК	47
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	49

TARTALOM

BEVEZETÉS	6
1. FEJEZET. AZ UKRAJNÁN NYELV TANÍTÁSÁNAK ELMÉLETI ALAPJAI ÁLTALÁNOS MAGYAR TANNYELVŰ KÖZÉPISKOLÁKBAN	8
1.1. Tudósok és gyakorló tanárok tudományos és módszertani kutatásai a magyar kisebbséghez tartozó gyermekek ukrán nyelvtanításának területén	10
1.2. Az ukrán nyelvtanítási tanterv elemzése az 5. osztály számára a magyar nyelvű általános középiskolákban.....	13
1.3. A kétnyelvű oktatás sajátosságai magyar-ukrán nyelvi környezetben	16
1.4. Pszicholingvisztikai sajátosságok az ukrán nyelv elsajátításában magyar anyanyelvű tanulók esetében.....	19
2. FEJEZET. AZ UKRAJINAI NYELV TANÍTÁSÁNAK MÓDSZEREI	21
2.1. Interaktív módszerek az ukrán nyelv órákon	21
2.2. Játéktechnológiák alkalmazása az ukrán nyelvtanulás hatékonyságának növelése érdekében.....	24
2.3. Digitális technológiák használata az ukrán nyelvtanulás hatékonyságának növelése érdekében.....	26
3. FEJEZET. AZ UKRÁN NYELV EGYES RÉSZÉNEK TANÍTÁSÁNAK GYAKORLATI VONALAI	29
3.1. A folyékony beszéd fejlesztésére irányuló órák tanítási módszertana	29
3.2. A fonetika tanításának módszertana	31
3.3. A szószerkezet és a szótan tanításának módszertana	34
4. FEJEZET. A UKRAJINAI NYELV ÓRÁINAK módszertani kidolgozása az 5. osztály számára	37
4.1. Óravázlat a kommunikációs készségek fejlesztéséről „Ukrajna – a mi szülőföldünk” ...	37
4.2. Óravázlat a „Az ukrán nyelv hangjai és betűi” témához	42
4.3. Óravázlat a „Szószerkezet” témához.....	45
KÖVETKEZTETÉS	47
FELHASZNÁLT IRODALOM.....	49

ВСТУП

Сучасна освітня реальність України характеризується надзвичайно різноманітним мовним і культурним фоном особливо у прикордонних регіонах. Угорськомовна громада Закарпаття є важливою частиною полікультурного простору регіону, а забезпечення ефективного вивчення учнями цієї громади української мови як державний одним із пріоритетів освітньої політики. Важливість володіння державною мовою учнями шкіл із мовами нацменшин є не лише законодавчою вимогою, а й практичною необхідністю забезпечити повну інтеграцію цих учнів у суспільно-політичне та культурне життя України, зберігаючи при цьому свою національну ідентичність.

Особливої актуальності проблема набуває в контексті адаптаційної фази базової середньої освіти, зокрема в 5-му класі, коли відбувається періоду від початкової до базової школи. Цей етап характеризується значними змінами у психофізіологічному розвитку учнів, розширенням кола навчальних предметів та підвищенням вимог до їхніх мовленнєвих компетентностей. Саме тому розробка і впровадження ефективних методів навчання української мови для учнів 5-х класів закладів загальної середньої освіти з навчанням угорською мовою є важливим науково-практичним завданням, що потребує комплексного дослідження.

Мета дослідження: виявити ефективні методи навчання української мови в умовах двомовності.

Об'єкт дослідження: процес навчання української мови як державної.

Предмет дослідження: методики викладання української мови у школах з угорською мовою навчання.

Завдання:

- 1) Проаналізувати чинники, що впливають на процес засвоєння української мови.
- 2) Оцінити сучасні підходи до викладання української у багатомовних громадах.
- 3) Розробити рекомендації щодо застосування методів у 5-му класі.
- 4) Виклики інтеграції державної мови в мовному середовищі нацменшин

Актуальність дослідження зумовлена низкою факторів соціального, освітнього та лінгводидактичного характеру.

По-перше, імплементація Закону України "Про освіту" та "Про повну загальну середню освіту" визначає необхідність володіння державною мовою усіма

громадянами України. Положення цих законодавчих актів передбачають необхідність створення умов для ефективного оволодіння українською мовою учнями шкіл з навчанням мовами національних меншин, водночас зберігаючи право на вивчення рідної мови.

По-друге, проблема підвищення ефективності навчання української мови в угорськомовних закладах освіти набуває особливого значення в контексті європейської інтеграції України та реалізації концепції "Нова українська школа". Володіння державною мовою є ключовим елементом соціальної інтеграції та успішної самореалізації угорськомовних учнів, надаючи їм рівні можливості для подальшого навчання та працевлаштування в Україні.

По-третє, існує практична потреба у розробці та науковому обґрунтуванні інноваційних методик навчання української мови, які враховують специфіку угорськомовного середовища та вікові особливості учнів 5-го класу. Аналіз мовної ситуації в Закарпатській області свідчить, що значна частина учнів з угорськомовних родин має обмежений досвід використання української мови поза навчальним контекстом, що створює додаткові виклики для ефективного оволодіння мовою.

По-четверте, актуальність зумовлена наявністю об'єктивних труднощів лінгвістичного характеру, які виникають під час вивчення української мови представниками угорської спільноти через значні структурні відмінності між українською (слов'янською) та угорською (фіно-угорською) мовами, що потребує специфічних методичних підходів, особливо на етапі переходу від початкової до базової школи.

Вирішення окреслених завдань дозволить не лише підвищити ефективність навчання української мови у 5-му класі закладів загальної середньої освіти з навчанням угорською мовою, але й сприятиме кращій інтеграції учнів-представників угорської національної меншини в українське суспільство при збереженні їхньої національно-культурної ідентичності, що відповідає головним принципам мовної політики Української держави та європейським стандартам у галузі освіти.

РОЗДІЛ.1.ТЕОРИТИЧНІ ЗАСАДИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ З НАВЧАННЯМ УГОРСЬКОЮ МОВОЮ

Навчання української мови як державної у 5-му класі закладів загальної середньої освіти з навчанням угорською мовою є складним та багатограним процесом, що вимагає врахування низки лінгвістичних, педагогічних та психологічних особливостей. Основною метою такого навчання є формування розвиненої мовної особливості, здатності вільно, комунікативно доцільно користуватися українською мовою в усіх видах мовленнєвої діяльності: аудіюванні, читанні, говорінні та письмі. Це забезпечує належний рівень комунікативної компетентності, що є ключовою складовою успішної соціалізації учнів в сучасному українському суспільстві [10, с. 3].

Відповідно до Державного стандарту базової загальної середньої освіти, навчання української мови в класах з угорською мовою навчання має виконувати навчальну, розвивальну та виховну функції. Зокрема, серед головних завдань виділяють: виховання поваги до державної мови та мотивації до її вивчення; надання системних знань з основних розділів української мови; формування умінь застосовувати мовні знання у різних комунікативних ситуаціях; розвиток орфографічних і пунктуаційних навичок розвитку самостійної навчальної діяльності та інтелектуальних здібностей; в також прилучення до культурних надбань українського народу через мову [10, с. 41].

Особливістю навчання української мови в класах з угорською мовою є те, що більшість учнів на початковому етапі не володіють українською мовою, а також існують суттєві мовні відмінності між українською та угорською мовами, які належать до різних мовних сімей українська с флективною, угорська аглютинативною. Це проявляється у фонетичній системі, графіці, орфографії, орфоепії та граматичній структурі, що ускладнює процес засвоєння української мови учнями-угорцями. Тому навчальний процес повинен враховувати ці відмінності, уникати бездумного перенесення граматичних правил однієї мови в іншу та використовувати системне зіставлення мовних явищ для свідомого засвоєння матеріалу [10, с. 5].

Програма навчання української мови для класів з угорською мовою навчання ґрунтується на принципах комунікативної орієнтації, взаємозв'язку навчальних, комунікативних і виховних завдань, а також на поступовому розвитку всіх видів

мовленнєвої діяльності. Відбір навчального матеріалу здійснюється з урахуванням рівня володіння українською та угорською мовами учнів, а також забезпечується наступність між початковою та базовою освітою, що сприяє плавному переходу від одного етапу навчання до іншого [10, с. 6].

Важливою складовою є розвиток ключових компетентностей, серед яких особливе місце займає вільне володіння державною мовою. Це сприяє формуванню національної самосвідомості, патріотизму, а також умінню самостійно навчатися і реалізовуватися у житті. Для угорськомовних учнів, які використовують українську мову переважно в навчальному середовищі, уроки української мови мають стати основним засобом формування мовленнєвих компетенцій, що забезпечують комфортне перебування у суспільному мовленнєвому просторі [20, с. 7].

Організація навчального процесу передбачає застосування сучасних педагогічних методів і технологій, зокрема інформаційно-комунікаційних технологій, використання інтернет-ресурсів, аудіо- та відеоматеріалів, інтерактивних дошок, що сприяє підвищенню мотивації учнів та ефективності засвоєння матеріалу. Особливу увагу приділяють розвитку лексичного запасу, оскільки для учнів з угорською мовою навчання українська є другою мовою, і рівень володіння не відповідає рівню носіїв мови [20, с. 8].

Методичне забезпечення навчання української мови в таких умовах має включати системне порівняння мовних структур, пояснення фонетичних, лексичних, граматичних особливостей, а також багаторазове повторення для закріплення матеріалу. Це допомагає уникнути типових помилок, пов'язаних із перенесенням мовних норм угорської мови на українську, і формує у учнів свідоме розуміння мовних явищ [20, с. 9].

З огляду на педагогічні дослідження, ефективність навчання української мови у таких класах значною мірою залежить від правильного вибору методів і форм роботи, які враховують індивідуальні особливості учнів, їх мовний досвід, мотивацію та рівень підготовки. До методів, що довели свою ефективність, належать: комунікативні методи, інтерактивні технології, проектна діяльність, ігрові методи, використання диференційованого підходу, а також застосування наочних і технічних засобів навчання [2, с. 10].

Таким чином, теоретичні засади навчання української мови в закладах загальної середньої освіти з угорською мовою навчання базуються на комплексному підході, що поєднує мовну, комунікативну, культурну та виховну складові. Вони

враховують мовні особливості учнів, забезпечують розвиток усіх видів мовленнєвої діяльності, формують мотивацію і повагу до державної мови, а також використовують сучасні педагогічні технології для підвищення ефективності навчального процесу.

1.1. Науково-методичні дослідження вчених та педагогів-практиків у галузі навчання української мови дітей з угорсько мовних спільнот

Одним із провідних напрямів досліджень є формування комунікативної компетентності учнів у процесі вивчення української мови. Так, Світлана Беца у своїй магістерській роботі акцентує увагу на системі вправ для розвитку мовленнєвих умінь і навичок школярів у таких видах діяльності, як аудіювання, говоріння, читання та письмо. Вона підкреслює, що важливим є створення умов для щоденного спілкування українською мовою, що сприяє ефективному засвоєнню мови як нерідної [2, с. 10]. Це підтверджує актуальність розробки спеціалізованих методик, які враховують мовний контекст особливості угорськомовних учнів.

Іншим важливим аспектом є підготовка вчителів початкової школи до роботи з дітьми угорськомовних спільнот. К.Є. Маргітич у своїй дисертації обґрунтовує структурно-функціональну модель підготовки педагогів, яка спрямована на формування національної свідомості молодших школярів через навчання української мови. Вона наголошує на необхідності комплексного підходу, який включає діагностику, розвиток складових національної свідомості, формування позитивних стереотипів діяльності та міжетнічної толерантності [13, с. 4-6]. Важливо, що ця модель реалізується через конкретні методичні рекомендації і практичні вправи, адаптовані для угорськомовних учнів.

Дослідження Кірик Марії, Маргітич Катерини, Данилова Людмили у посібнику «Методика навчання української мови як державної угорськомовних учнів» також підкреслюють психолого-лінгвістичні та дидактичні підходи, які враховують специфіку мовної ситуації у школах з навчанням угорською мовою. Вони наголошують на формуванні ключових компетентностей, зокрема комунікативної та читацької, через різні види мовленнєвої діяльності, що відповідає вимогам Державного стандарту початкової освіти [11, с. 3-4]. У посібнику наведені конкретні методичні рекомендації, що допомагають вчителям організувати навчальний процес з урахуванням мовних особливостей учнів.

Аналіз типових граматичних помилок, які роблять угорськомовні учні при вивченні української мови, представлений у дослідженні Бойчук О.А. Вона виділяє особливості семантизації граматичного матеріалу, які ускладнюють засвоєння української мови як іноземної. Вказується на необхідність розробки спеціальних вправ і завдань, спрямованих на формування граматичних навичок і мовленнєвої компетенції [8, с. 2-3]. Ці наукові напрацювання допомагають педагогам краще розуміти труднощі учнів і знаходити ефективні шляхи їх подолання.

Ще одним важливим напрямом є підвищення кваліфікації педагогів, які викладають українську мову в угорськомовних школах. За інформацією з освітніх ресурсів, організовуються стажування в Угорщині на базі кафедр славістики провідних університетів (Лоранда Етвеша, Сегеда, Ніредьгази), а також в Україні на кафедрі української як іноземної Львівського національного університету імені Івана Франка, у Закарпатському інституті післядипломної педагогічної освіти, а також у рамках Літньої академії ім. Келчеї. Впроваджується педагогічна спеціальність «Вчитель української мови і літератури у школах з навчанням мовами національних меншин» в Ужгородському національному університеті та Закарпатському угорському інституті імені Ф. Ракоці II. Це свідчить про системний підхід до підготовки фахівців, які володіють сучасними методиками викладання [18].

Отже, у науково-методичних дослідженнях вчених та педагогів-практиків у галузі навчання української мови дітей угорськомовних спільнот виявляються такі ключові напрями:

- Розробка системи вправ і завдань для формування комунікативної компетентності (Світлана Беца).
- Створення моделей підготовки вчителів з урахуванням національної свідомості і міжетнічної толерантності (Маргітич К.Є.)
- Використання психолого-лінгвістичних та дидактичних підходів для адаптації навчального матеріалу (Марія Кірик, Катерина Маргітич, Людмила Данилова).
- Аналіз типових граматичних помилок і розробка відповідних вправ (Бойчук О.А).
- Підвищення кваліфікації педагогів через міжнародні стажування та спеціалізовані освітні програми.

Ці дослідження і практичні розробки формують наукову базу для ефективного навчання української мови як державної у 5-му класі шкіл з угорською мовою

навчання, сприяють інтеграції угорськомовних учнів у україномовне середовище та розвитку їх мовленнєвих компетенцій.

1.2. Аналіз програми з української мови для 5 класу в закладах загальної середньої освіти з навчанням угорською мовою

Модельна навчальна програма з української мови для класів з навчанням угорською мовою (5-9 класи) розроблена відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти та є основою для розроблення навчальних програм закладів загальної середньої освіти. Програма реалізує положення концепції НУШ та побудована на компетентнісному підході до навчання.

Основна мета вивчення української мови у закладах з угорською мовою навчання полягає у формуванні національно свідомої, духовно багатой мовної особистості, яка володіє вміннями вільно та комунікативно доцільно використовувати мовні засоби української мови в усіх видах мовленнєвої діяльності. Програма спрямована на забезпечення володіння українською мовою на рівні, який сприятиме інтеграції учнів українське суспільство, забезпечуватиме доступ до джерел української культури та дасть змогу випускникам реалізувати життєві потреби, пов'язані з подальшим здобуттям освіти [20, с. 3].

Методологічні підходи

Програма ґрунтується на таких принципах:

- практична спрямованість та комунікативна орієнтація навчання;
- взаємозв'язок комунікативних, освітніх і виховних завдань;
- взаємопов'язаний розвиток усіх видів мовленнєвої діяльності;
- відбір і організація навчального матеріалу з урахуванням специфіки володіння українською та угорською мовами учнями класів з угорською мовою навчання;
- принцип наступності між початковою та базовою освітою; між класами у межах закладу [20, с. 3-4].

Специфіка навчання української мови в закладах з угорською мовою навчання

Програма враховує специфіку організацій навчання української мови в закладах з угорською мовою навчання, зумовлену тим, що на початку вивчення української мови значна частина учнів може не володіти нею достатньою мірою. Належністю української та угорської мов до різних мовних сімей (слов'янської та угро-фінської). Суттєвими розбіжностями у фонетичній системі мов. Відмінностями у графіці, орфографії, орфоєнії та граматичній структурі.

Автори програми наголошують на необхідності врахування спільних відмінних рис у системах української та угорської мов для досягнення свідомого вивчення учнями української мови та уникнення бездумного перенесення знань з однієї мови в іншу. Матеріал, що збігається в обох мовах, подається стисліше, натомість явищам, властивим лише українській мові, або тим, що мають істотні розбіжності, приділяється більше уваги.

Розподіл навчальних годин у 5 класі

У 5 класі для вивчення української мови відводиться 4 години на тиждень (140 годин на рік, з яких 10 годин становить резерв для використання на розсуд учителя).

Програмовий матеріал розподілено таким чином:

- Вступ. Державна мова й інші мови світу — 2 год.
- Спілкування і мовлення. Текст — 6 год
- Повторення вивченого в початкових класах — 12 год.
- Синтаксис і пунктуація — 20 год.
- Лексикологія. Фразеологія — 10 год
- Фонетика. Орфоепія. Графіка. Орфографія — 40 год.
- Будова слова. Словотвір — 34 год.
- Повторення вивченого у 5 класі — 6 годин [20, с. 16-30]

Міжпредметні та внутрішньопредметні зв'язки

Особливу увагу в програмі приділено реалізації внутрішньопредметних та міжпредметних зв'язків.

Внутрішньопредметних зв'язків:

- з лексикою, фразеологією, прислів'ями й крилатими висловами
- з граматиною (морфологією й синтаксисом)
- з культурою мовлення й стилістикою
- з текстом як основною одиницею мовлення

Міжпредметних зв'язків, що забезпечують інтеграцію мови з іншими предметами та активно впливають на розвиток інтелектуальних і моральних якостей особистості.

Диференційований підхід та гнучкість програми

Програма рекомендує вчителям враховувати специфіку кожного конкретного закладу освіти та навчальної групи, оскільки рівень володіння українською мовою може бути неоднаковим у різних районах. Розподіл навчального часу має рекомендаційний характер, і вчитель може вносити в нього певні зміни, мотивовані особливостями організації навчального процесу, але при цьому важливо не скорочувати загальну кількість годин, відведених на розвиток мовлення.

Таким чином, модельна навчальна програма з української мови для 5-9 класів з навчанням угорською мовою забезпечує систематичне вивчення мови від фонетики до стилістики та синтаксису, враховує специфіку навчання української мови у закладах з угорською мовою навчання. Програма спрямована на формування комунікативно- мовленнєвих умінь учнів, забезпечує постійну роботу над підвищенням рівня культури мовлення та розвиток умінь створювати власні висловлювання різних типів. Особлива увага приділяється явищам, що мають істотні відмінності в українській та угорській мовах, що сприяє більш ефективному оволодінню українською мовою учнями з угорськомовних родин.

1.3. Особливості білінгвального навчання в умовах угорсько-українсько мовного середовища

Сучасні українські дослідники активно вивчають двомовну освіту. Зарубіжний досвід у цій сфері аналізували Я. Гулецька, О. Мілютіна, Л. Гульпа та О. Ковальчук. Вітчизняну практику білінгвальної освіти досліджували О. Павлик, Н. Зорька, Л. Асанова, В. Бойченко, В. Колкунова, А. Солодка, Е. Бекірова, М. Вахицька, Т. Окуневич, К. Маргітич та Є. Бубнов.

Аналіз наукових праць свідчить про те, що в Україні можна виділити два основні напрямки розвитку двомовної освіти. Перший напрямок стосується дітей національних меншин, які проживають на території України. Це школи I-III ступенів, що забезпечують право на освіту рідною мовою з паралельним вивченням окремих предметів державною мовою. Другий напрямок орієнтований на вивчення найбільш поширених європейських мов. Це школи з поглибленим вивченням іноземної мови I-III ступенів, де полікультурна модель білінгвальної освіти реалізується на II ступені, а в деяких навчальних закладах на другому ступені загальноосвітньої школи завдяки вибіркового компоненту змісту освіти. Приватна білінгвальна освіта в Україні розвивається в тих же напрямках. Щодо другого напрямку, то це переважно елітарні школи у великих містах.

Згідно з законодавством (дані станом на 2010 рік), особи, які бажають вивчати мову національної меншини і проживають у місцевості, де нею користуються, можуть навчатися в навчальних закладах та культурно-освітніх центрах, які функціонують майже на всій території України. Існує правова база, що регулює питання розвитку мов національних меншин: стаття 7 «Закону України про освіту»; стаття 7 «Закону України про загальну середню освіту»; стаття 5 «Закону України про вищу освіту». Аналіз типових навчальних планів для загальноосвітніх шкіл України показує, що ставлення держави до освітніх потреб дітей національних меншин можна класифікувати як таке, що забезпечує гарантоване Конституцією України та міжнародними актами право на освіту рідною мовою, а також створює потенційні можливості для розвитку полікультурного середовища.

Аналіз типових навчальних планів для шкіл національних меншин в Україні показав, що вони відповідають ідентифікаційній моделі білінгвальної освіти. Співвідношення рідномовного та державного мовного компонентів освіти є непропорційним в інваріантному компоненті, і цей підхід зберігається на всіх рівнях навчання. Держава прагне до паритету мов на другому і третьому ступенях освіти.

Зокрема, у 2008 році Міністерство освіти уточнило співвідношення державного та рідномовного компонентів. Вперше були виділені години для двомовного вивчення предметів, а для основної школи кількість навчального часу на вивчення державної мови зросла на 6,7% (20,9% – україномовне, 3% двомовне, 76,1% рідномовне навчання). У старшій школі україномовний компонент збільшився на 11,5% (до 20,5%), двомовний до 12,1%, а рідномовний зменшився до 67,4%. З 2008 року Міністерство освіти України (Наказ № 461 від 26.05.08) оптимізує навчальні програми, зокрема, для старшої школи (зростання на 11,5%). У молодшій школі співвідношення залишилося незмінним, а незначні зміни відсотків можна пояснити введенням іноземної мови до основного компонента. Вперше були виділені години для двомовного вивчення предметів у основній та старшій школі відповідно 3% та 12,1% від загальної кількості навчального часу. Спостерігається тенденція до подальшого нормативного забезпечення діяльності шкіл.

Протягом останніх років Міністерство освіти розробляє та затверджує типові навчальні програми для шкіл національних меншин за трьома напрямками: програми з української мови та літератури для шкіл з мовами навчання національних меншин, програми з рідної (румунської, угорської, кримськотатарської, польської, словацької, болгарської, молдовської, гагаузької, ромської та івриту) мови та інтегрованого курсу рідної та світової літератури; для інших дисциплін рекомендовано типові програми для загальноосвітніх шкіл. Вчителі деяких шкіл розробляють авторські програми вивчення окремих дисциплін, які затверджені Міністерством освіти і науки України та використовуються в навчальному процесі.

Виявлено, що до організації білінгвальної освіти в Україні залучаються держави, де проживає корінне населення національної меншини, а також громадські об'єднання різного характеру. У 2009 році була створена Громадська рада керівників освітніх програм всеукраїнських громадських об'єднань національних меншин України (Наказ МОН від 14.09.09 № 860) з метою координації розвитку білінгвальної освіти для нацменшин. Основними завданнями визначено співпрацю з Міністерством освіти для задоволення освітніх потреб.

За результатами якісного дослідження, респонденти виокремили основні проблеми, то існують у діяльності таких шкіл: відсутність кваліфікованих педагогічних кадрів, які володіли б мовою нацменшини, українською мовою та предметом, а також недостатня кількість навчально-методичного забезпечення,

зокрема навчальних програм, підручників, навчальних посібників та довідкової літератури [6, с. 447-452].

Таким чином, білінгвальна освіта в Україні розвивається за двома основними напрямками для дітей національних меншин для вивчення поширених європейських мов. Законодавча база забезпечує право на освіту рідною мовою, а держава прагне до оптимального співвідношення між рідномовним та державним компонентами, особливо на рівні основної та старшої школи. Спостерігається тенденція до нормативного врегулювання діяльності шкіл національних меншин та залучення до цього процесу як урядових структур, такі громадських об'єднань. Однак існують проблеми: нестача кваліфікованих двомовних педагогів та недостатнє навчально-методичне забезпечення, що потребує подальшого вирішення для ефективного розвитку білінгвальної освіти в країні.

1.4. Психолінгвістичні особливості засвоєння української мови учнями-носіями угорської мови

У сфері навчання української мови як іноземної більшість науковців дотримується когнітивно-комунікативного підходу (серед них А. Алексеєнко, Л. Біденко, І. Бім, М. Бучкова, Т. Дементьєва, Г. Денищич, І. Кушнір, О. Леонтєва, О. Павленко, Л. Паламар, О. Палка, О. Попова, О. Рудницька, О. Смолкіна, О. Федорова, Г. Швець та інші.)

Основною метою сучасної мовної освіти є формування мовної особистості людини, яка володіє комунікативною компетентністю і здатна ефективно спілкуватися в різних життєвих ситуаціях та сферах суспільного життя. Ця особистість повинна оволодіти мовленнєвою культурою, комунікативними навичками та гуманістичним світоглядом. Як зазначає М.І. Пентилюк, комунікативна методика зосереджена на вдосконаленні змісту навчання, особливо в мовленнєвому аспекті, та на дотриманні системи роботи, що сприяє розвитку мовлення учнів і формуванню компетенцій, які забезпечують основну мету стандартизованої освіти комунікативну компетенцію.

Учні починають спілкуватися лише після подолання лінгвістичних і психологічних бар'єрів. Найбільш значущими психологічними проблемами для студентів є труднощі, пов'язані з адаптацією до нового мовного середовища, а також необхідністю пристосування до нових норм і традицій взаємодій з оточенням. Часто виникають етнокультурні стереотипи та упередження, зокрема прояви побутового націоналізму в регіонах навчання. Учні стикаються з різноманітними і складними, часто непередбачуваними ситуаціями, навчального та побутового характеру, які викликають соціальні та психологічні труднощі. Це може призводити до неможливості реалізації особистісно значущих мотивів, а також до емоційних, пізнавальних і поведінкових проблем, іноді навіть до фрустрації. Деадаптивні реакції можуть погіршувати самопочуття, підвищувати тривожність, викликати відчуженість від навчальної групи, а також призводити до внутрішніх і міжособистісних конфліктів. В результаті цього знижується успішність, втрачається інтерес і сенс навчально-професійної діяльності.

Адаптація угорських учнів до українських реалій є складним, але керованим і прискорюваним процесом, що охоплює безліч аспектів. За словами Т. Довгодько, найскладнішими з них є адаптація до нового соціокультурного середовища, освітньої системи, мови спілкування та інтернаціонального складу групи. Це означає, що учень

починає адаптуватися до української мови лише після досягнення достатнього розуміння та володіння нею.

Для покращення вивчення мови більшість навчальних закладів використовують інформаційно комунікаційні технології (ІКТ). Інтерактивні дошки з доступом до інтернету, мультимедійні презентації, веб-сайти та різноманітні вправи роблять процес вивчення української мови для учнів більш цікавим і ефективним.

Викладач-україніст має запропонувати учням ілюстрації для ознайомлення з новою лексикою або навчити їх тлумачити слова, які вони вже вивчили на попередніх заняттях. Уміння учнів пояснювати значення лексичних одиниць рідною мовою свідчить про їх достатній рівень володіння українською мовою як іноземною. Учні повинні прагнути спілкуватися українською не лише на заняттях, а й у повсякденному житті, адже відомо, що одномовна комунікативна практика є основним шляхом подолання впливу рідної мови [12, с. 2-6].

Отже, когнітивно-комунікативний підхід у навчанні української мови як іноземної є найбільш ефективним, оскільки спрямований на формування мовної особистості з розвиненою комунікативною компетентністю. Адаптація угорських учнів до українського мовного середовища відбувається через подолання лінгвістичних і психологічних бар'єрів. Використання ІКТ та методики, що заохочують активне застосування української мови в повсякденному житті, значно покращують результативність навчання. Саме одномовна комунікативна практика є основним шляхом подолання впливу рідної мови та формування стійких мовленнєвих навичок.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

2.1. Інтерактивні методи на уроках української мови

Інтерактивні методи навчання це способи, які забезпечують активну участь усіх учасників освітнього процесу, завдяки чому учні перестають бути пасивними і стають активними учасниками навчальної діяльності. Найбільш детальний аналіз сутності інтерактивного навчання представлений у працях О. Пометун та Л. Пироженко. Вони визначають інтерактивне навчання як особливу форму організації пізнавальної діяльності, що має чітку мету створити комфортні умови для навчання, в яких кожен учень відчуває свою успішність та інтелектуальні можливості.

Таким чином, інтерактивне навчання є, насамперед, діалоговим процесом, що передбачає взаємодію між вчителем і учнями, засновану на принципі «всі навчають кожного, і кожен навчає всіх».

Зміст інтерактивного навчання полягає в активній та постійній взаємодії між учнями та вчителем. Ця форма організації освітнього процесу передбачає співнавчання та взаємонавчання (колективне, групове, навчання в співпраці), а також рівноправні відносини між педагогами та учнями. Інтерактивне навчання виключає домінування думок одних учасників над іншими. У цьому процесі вчитель виступає як фасилітатор, організуючи навчання, консультує учнів, а результати навчання досягаються спільними зусиллями всіх учасників.

Організація інтерактивного навчання включає моделювання життєвих ситуацій використання рольових ігор та спільне вирішення проблем на основі аналізу обставин. Під час цього процесу учасники усвідомлюють свої дії, рефлексують над своїми знаннями та вміннями.

Використання інтерактивних методи навчання на уроках української мови має великі перспективи, оскільки робота з мовним матеріалом відбувається в контексті діалогу. Інтерактивне навчання, заохочуючи активну взаємодію всіх учасників та їх рівноправні відносини, забезпечує учням можливість вільно висловлювати свої думки, ознайомлюватися з думками інших, в також формувати чи переосмислювати власні позиції.

Згідно з чинною навчальною програмою з української мови для 5-9 класів з угорською мовою навчанням для закладів загальної середньої освіти загальноосвітніх навчальних закладів, затвердженою Міністерством освіти і науки України, основна метою навчання української мови в угорських класах полягає в розвитку

компетентних мовців з гуманістичним світоглядом, які володіють українською мовою, читають різноманітні тексти та здатні спілкуватися мовами корінних народів та іноземними. Це сприяє духовному, культурному самовираженню, творчій самореалізації та формуванню національно свідомої особистості, яка вміє ефективно використовувати українську мову в усіх видах мовленнєвої діяльності [20, с. 3]. Для досягнення цієї мети на уроках української мови доцільно використовувати інтерактивні методи навчання, такі як сенкан (сенквейн), незакінчені речення, правильні та хибні висловлювання, порівняльні таблиці, асоціативні кущі, кола ідей, метод ПРЕС, таблиця «З-Х-Д» («Знаємо-Хочемо дізнатися-Дізналися»), «мозковий штурм» та інші. Оскільки існує широкий спектр інтерактивних методів, вчителю слід враховувати їх відповідність темі, меті та завданням уроку, віковим та інтелектуальним можливостям учнів, часовим обмеженням, а також свій професіоналізм і педагогічний досвід.

У процесі інтерактивного навчання учні навчаються аналізувати навчальний матеріал, що спрощує засвоєння знань завдяки творчому підходу. Вони розвивають навички самостійного та критичного мислення, здатність розв'язувати складні проблеми на основі аналізу обставин і відповідної інформації. Також учні вчаться самостійно працювати та виконувати творчі завдання, моделювати різноманітні соціальні ситуації, що допомагає їм поповнювати свій соціальний досвід.

Крім того, вони вчаться культурно спілкуватися з іншими, будувати конструктивні стосунки, працювати в команді, слухати співрозмовників і поважати альтернативні думки. Учні формують власні думки, вміють їх чітко висловлювати, обґрунтовувати свою позицію, аргументувати, дискутувати, приймати зважені рішення, а також розв'язувати конфлікти та уникати їх. Вони прагнуть до діалогу, загальної згоди та пошуку компромісів [7, с. 170-172].

Отже, інтерактивні методи навчання це діалогові підходи, які забезпечують активну участь всіх учнів в освітньому процесі. Вони перетворюють навчання на спільну діяльність, де вчитель виступає фасилітатором, а учні рівноправними учасниками. Такі методи допомагають створити комфортні умови для навчання, дозволяють кожному учню розкрити свій потенціал. Особливо ефективні інтерактивні методи на уроках української мови в школах з угорською мовою навчання, оскільки сприяють розвитку комунікативних навичок та формуванню національно свідомої особистості. Завдяки інтерактивному навчанню учні розвивають аналітичне мислення, навички групової роботи, вміння висловлювати й аргументувати класні

думки, а також вирішувати конфлікти. Вчитель повинен обирати методи з урахуванням теми, мети уроку, вікових особливостей учнів та інших факторів.

2.2. Використання ігрових технологій для підвищення ефективності навчання української мови

У сучасних умовах реформування освіти особисту увагу приділяють активним та інтерактивним методам навчання, які сприяють підвищенню мотивації учнів та розвитку їх пізнавальних здібностей. Ігрові технології виступають одним із ефективних засобів активізації навчального процесу, особливо у вивченні української мови як державної для учнів, які навчаються в школах з угорською мовою навчання. Використання ігрових методів дозволяє не лише зробити уроки цікавими, а й забезпечити глибше засвоєння матеріалу, розвиток комунікативних навичок, аналітичного мислення та творчих здібностей школярів [17].

Ігрові технології у навчанні української мови мають низькі переваги. По-перше, вони створюють позитивний емоційний фон, що сприяє кращому засвоєнню інформації. Учні не відчують стресу, а вникають до активної діяльності через сюжет гри, що завершує їхню мотивацію до навчання. По-друге, гра дозволяє отримати отримані знання на практиці в різних комунікативних ситуаціях, що особливо важливо для учнів, які в побуті задають угорську мову потребують додаткової мовленнєвої практики українською [19].

Для учнів 5 класу, які навчаються в школах з угорською мовою навчання, ігрові технології є засобом подолання мовного бар'єру. Вони допомагають формувати мовленнєву компетентність через інтерактивні вправи, рольові ігри, мовні квести, що відповідають віковим особливостям дітей. Застосування таких методів допомагають розвитку не лише мовних навичок, а й креативності, логічного мислення, уміння працювати в команді [15].

Важливою складовою є адаптація ігрових технологій до особливостей навчання в школах з угорської мови. Це забезпечує врахування мовного середовища, культурних особливостей учнів, а також специфіку навчальної програми. Ігри мають бути тематично пов'язані з навчальним матеріалом, відповідати рівню володіння українською мовою та сприяти формуванню міжкультурної компетентності.

Застосування ігрових технологій включає різноманітні форми: дидактичні ігри, рольові ігри, мовні квести, інтерактивні вправи, творчі завдання. Наприклад, рольові при допомагають учням відпрацьовувати реальні комунікативні ситуації, що погіршує розвиток монологічного та діалогічного мовлення. Квести та інтерактивні вправи стимулюють логічне мислення і мотивацію до пошуку інформації, що робить процес навчання більш динамічним і захоплювальним.

Застосування ігрових технологій у школах з угорською мовою навчання має також соціокультурне значення. Воно сприяє формуванню національної ідентичності, поваги до української мови та культури, а також розвитку міжетнічної толерантності. Учні можуть не лише вивчати мову, а й краще розуміти культурний контекст.

Застосування ігрових технологій у школах з угорською мовою навчання має також соціокультурне значення. Воно сприяє формуванню національної ідентичності, поваги до української мови та культури, а також розвитку міжетнічної толерантності. Учні тримають можливість не лише вивчити мову, а й краще розуміти культурний контекст, що є місцем для їх подальшої соціалізації в українському суспільстві.

Для ефективного впровадження нових технологій необхідна відповідна підготовка вчителів, які повинні володіти методикою організації ігор, вміти адаптувати їх під навчальний матеріал та особливості класу. Крім того, необхідно забезпечити наявність методичних матеріалів, які містять опис ігор, сценарій, рекомендації щодо їх застосування. Це підвищити якість уроків та сприяти системному використанню ігрових технологій у навчальному процесі.

Таким чином, використання ігрових технологій у навчанні української мови для учнів 5 класу в школах з угорською мовою навчання є ефективним засобом підвищення якості освіти. Вони активізують пізнавальну діяльність, сприяють кращому засвоєнню матеріалу, розвитку мовленнєвих компетенцій і формуванню позитивного ставлення до вивчення української мови. Подальші дослідження в цій сфері мають зосередження на розробленні спеціалізованих ігрових методик, адаптованих до потреб учнів з різним мовним досвідом та культурним середовищем.

2.3. Використання цифрових технологій для підвищення ефективності навчання української мови

Наше покоління живе у складних умовах. Науково-технічний прогрес, інформатизація суспільства XXI століття, пандемія 2020 року, яка призвела до впровадження дистанційного навчання, а також війна з 2022 року, зумовили необхідність інновацій у викладанні. Ці фактори спонукали до пошуку нових та цікавих підходів для сучасних здобувачів освіти.

Сучасні діти — це нове мережеве покоління, здатне перевершити будь-якого дорослого. Вони живуть у цифровому світі без кордонів і обмежень. Сучасні здобувачі освіти практично не уявляють життя без смартфона, адже з його допомогою здійснюють більшість повсякденних дій спілкування в соціальних мережах, перегляд фільмів, розваги, пошук інформації, прослуховування музики тощо. Тому використання інформаційних технологій з мобільними телефонами на уроках додатково заохочує учнів до вивчення предмета.

Нам здається, використання цифрових інструментів на уроках української мови під час дистанційного та очного навчання є необхідним і доцільним. Освіта повинна орієнтуватися на перспективи розвитку суспільства, тому важливо впроваджувати найсучасніші інформаційні технології. Кожен навчальний предмет суттєво впливає на формування особистості. Інформаційні технології надають здобувачам освіти доступ до нетрадиційних джерел інформації, підвищують ефективність самостійної роботи, відкривають нові можливості для творчості та закріплення професійних навичок, а також дозволяють реалізовувати нові форми і методи навчання. Саме тому цифрові технології сьогодні активно використовуються, відповідаючи інтересам, нахилам і здібностям кожного учня. Вони спонукають здобувачів освіти до самостійної праці, креативного мислення та пошуку. Такий підхід до навчання є привабливим для викладачів, оскільки дозволяє оперативно оцінювати досягнення учнів.

Досвід показує, що традиційні методи навчання не завжди викликають інтерес, що може призводити до неефективних результатів. Використання інформаційних технологій на уроках української мови робить навчальний процес різноманітнішим, зміцнює знання, розвиває комунікативні навички та творчі здібності учнів, підвищує їхній інтерес до навчання і знижує психологічне навантаження. Активізувати пізнавальну діяльність учнів буває непросто, особливо в закладах професійно-

технічної освіти, де ентузіазм часто знижується. У цьому можуть допомогти різноманітні цікаві інтернет-ресурси.

Зазвичай так склалося, що найефективнішими є уроки української мови, на яких використовуються різноманітні форми роботи, збагачені творчими знахідками. У цій роботі ми хочемо поділитися кількома цікавими онлайн-платформами, які часто використовую вчителі у своїй практиці [9].

Wordwall – це онлайн-платформа для створення інтерактивних навчальних ресурсів, яка дозволяє вчителям розробляти цікаві вправи для учнів. Сервіс простий для використання, новачок легко зможе розібратися, як користуватися сайтом. Також тут є можливість перетворення однієї вправи в різні формати без необхідності перетворювати контент. Базові функції доступні безкоштовно, розширені доступні за передплатою. Також платформа підтримує інтерфейс українською мовою. Є можливість додавати зображення, аудіо, змінювати теми оформлення.

Застосування в навчанні:

- під час онлайн-уроків: демонстрація екрану та спільне виконання вправ із класом
- домашні завдання: можливість поширювати посилання на готові вправи
- змагальний елемент таблиці лідерів мотивують учнів до кращих результатів
- відстеження прогресу: вчитель може бачити результати та аналізувати успішність

LearningApps — безоплатний сервіс для створення інтерактивних навчальних модулів, та допомагає в закріпленні та перевірці знань. На сайті є вже тисячі готових вправ з різних предметів та тем. Всі функції доступні без оплати. Можна знайти вправи різної складності, від дошкільнят до студентів. Також платформа підтримує інтерфейс українською мовою.

Застосування навчанні:

- багатопредметність, підходить для будь-яких дисциплін
- велика бібліотека готових вправ можливість використовувати та адаптувати вже готові матеріали
- швидкий зворотний зв'язок: учні одразу бачать правильність виконання

Kahoot! — популярна платформа для створення ігрових вікторин, тестів та опитувань, що перетворює навчання на захопливу гру. Навчання відбувається через змагання в реальному часі. Яскраві кольори, музика та таймери збільшують

мотивацію. Велика кількість учні можуть приєднуватись через смартфони або планшети. Є різні режими «класичний» режим (у реальному часі, прямо під час уроку) та "завдання" (що має термін виконання). На жаль, платформа не підтримує інтерфейс українською мовою, і більшість функцій доступні лише після оплати.

Застосування в навчанні:

- початок завершення уроку: швидка активізація або закріплення знань;
- перевірка розуміння: миттєвий зворотний зв'язок щодо засвоєння матеріалу;
- підвищення залученості: змагальний елемент та система балів мотивують учнів;
- повторення матеріалу: ефективно для підготовки до контрольних робіт

У цього методу є багато переваг, але також є певні недоліки, як наприклад: технічні обмеження, через нерівний доступ до обладнання не всі учні мають однакові можливості щодо забезпечення цифровими пристроями. Також часто можуть бути проблеми з інтернет-з'єднанням. Великою проблемою стає верифікація самостійності виконання завдань. Додаткове навантаження на вчителів, яким постійно необхідно підвищувати цифрову компетентності.

Отже, сучасний освітній процес вимагає впровадження цифрових технологій, особливо враховуючи виклики останніх років пандемію та війну, а також потреби нового "мережевого покоління" учнів, для яких цифрові пристрої є невід'ємною частиною життя. Використання онлайн-платформ, таких як Wordwall, LearningApps та Kahoot!, суттєво підвищує ефективність навчання української мови, роблячи його інтерактивним, різноманітним цікавим для здобувачів освіти.

РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ ОКРЕМИХ РОЗДІЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

3.1. Методика навчання уроків розвитку зв'язного мовлення

Мовленнєвий розвиток учнів є однією з ключових проблем сучасної освіти, особливо в школах з угорською мовою навчання. Багато учнів починають вивчати українську мову лише в першому класі, а в повсякденному спілкуванні використовують свою рідну — угорську. Процес вивчення мови спрямований на вирішення важливих завдань, таких як мовний, комунікативний, соціальний, емоційно-моральний, естетичний та інтелектуальний розвиток дитини.

Останнім часом комунікативному вихованню учнів надається особливе значення не лише в школах національних меншин, а й у загальноосвітніх закладах різних типів. Успіх у мовленнєвому розвитку безпосередньо впливає на ефективність засвоєння інших предметів, створює умови для активної та осмисленої участі в суспільному житті, а також забезпечує учнів необхідними навичками мовного спілкування, культурою мовного розвитку та можливостями для подальшого навчання.

Вчитель має орієнтуватися на вимоги програми, зокрема, на те, що «комунікативно-пізнавальна спрямованість навчання є основою нових програм». Це означає, що навчання мові як засобу спілкування та мовної діяльності виходить на перший план. Комунікативна орієнтація формує практичне уявлення про мову з найважливіший інструмент навчання, навчає уважно слухати, адекватно сприймати інформацію, коригувати свої висловлювання відповідно до ситуацій та цілей спілкування. Без володіння мовою та навичками створення відповідних мовленнєвих ситуацій учням важко орієнтуватися на час вивчення інших предметів.

Урок української мови для учнів-угорців, для яких ця мова не є рідною, насамперед є уроком розвитку їх мовлення.

Учитель має займатися розвитком мовлення учнів не лише на спеціально відведених для цього уроках, а й інтегрувати ці елементи в структуру кожного заняття, як з української мови, так і з літератури. Слухання коротких текстів різних стилів і жанрів — від художньої літератури до уривків документальних фільмів з науково-суспільних передач — є важливим етапом. Важливо також організовувати відповіді на запитання після прочитання чи перегляду, міні-перекази та міні-твори, що можуть базуватися як на художніх текстах, так і на переглянутих фільмах, вставках чи телепередачах. Творчі завдання різних видів, які повинні бути диференційованими

з урахуванням можливостей кожної дитини, мають стати невід'ємною частиною кожного уроку.

Під час вивчення мовних тем акцент слід робити на практичному застосуванні теорії. Теорія повинна вивчатися як інструмент для набуття мовленнєвих навичок. Практика показує, що знання теорії не завжди гарантує вміння її застосовувати. Учні можуть зазубрювати правила, переписувати з дошки та виконувати завдання, але якщо це відбувається без усвідомлення, ці знання залишаться лише теорією, яка швидко забудеться без практичного використання. Тому завдання вчителя полягає в тому, щоб допомогти учням свідомо застосовувати набуті знання.

У процесі формування комунікативних умінь учні вчать ся сприймати чуже мовлення через аудіювання та читання текстів різних стилів і жанрів. Такі завдання доцільно використовувати як на уроках мови, так і на уроках літератури, як під час занять так і для домашнього опрацювання [16].

Отже, ефективний розвиток українського мовлення учнів-угорців вимагає комунікативно-практичного підходу з інтеграцією мовленнєвих вправ на всіх уроках. Теоретичні знання повинні застосовуватись практично через різноманітні методи: аудіювання, творчі завдання та роботу з різножанровими текстами. Це не лише покращує мовні навички, але й сприяє загальному навчальному успіху та соціальній інтеграції учнів.

3.2. Методика навчання фонетики

У підручнику М. І. Пентиліук «Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах» виявлена, що «У шкільному курсі мови чітко виділяються чотири етапи вивчення фонетики: 1) пропедевтичний етап (початкові класи); 2) систематичне вивчення фонетики графіки та орфоєпії (5, 6 класи). 3) розгляд фонетичних явищ при вивченні будови слова, словотвору та граматики (5-9 класи): 4) етап узагальнення та систематизації вивченого (10-11 класи). Учні, які навчаються мови, читанню, письма в 1-4 класах, удосконалюють свої навички правильного вимовляння звуків мови та визначення їх буквами під час письма. Вони вчаться також розрізняти букви та звуки, поділяти слова на склади, визначати наголошені та ненаголошені склади, голосні та приголосні звуки, розрізняти тверді та м'які, дзвінкі та глухі приголосні, а також позначати звуки буквами. У додатку до цього розглядаються правила правопису, пов'язані з написанням ненаголошених букв е, і та о, а також використання апострофа та переходу звуків.

Дотримуючись принципу наступності, вчителю-словеснику важливо організувати систематичне повторення та закріплення знань і навичок, здобутих учнями в молодших класах, у 5-9 класах.

Наприклад, у 5 класі, під час вивчення правил вживання м'якого знака, слід актуалізувати знання про м'які приголосні української мови та вміння їх визначати в словах. При вивченні правопису ненаголошено е та и важливо звернути увагу на наголос і структуру слова (корінь, основу, суфікс, префікс, закінчення).

Під час опрацювання орфографічних правил необхідно досягти того, щоб учні не просто зазубрювали матеріал, а усвідомлювали його зміст. Теоретичні знання без практичного застосування швидко забуваються. Для цього доцільно використовувати індуктивний підхід до пояснення матеріалу, що передбачає перехід до спостережень за мовленнєвими явищами до узагальнювальних висновків. Цей підхід особливо корисний при вивченні правил, що стосуються фонетичних і морфологічних написань.

У середніх і старших класах, вивчення наукових основ української фонетики відбувається поетапно, з урахуванням прогалин у знаннях, отриманих під час пропедевтичного курсу (1-4 класи), а також вмінь учнів правильно артикулювати та розрізняти окремі звуки. Це особливо важливо для тих учнів, рідною мовою яких є угорська.

Вивчаючи звукову та графічну системи української мови, а також засвоюючи орфоепічні норми під час систематичного вивчення фонетики, графіки та орфоєпії, учні отримують важливі теоретичні знання та практичні навички. Ось кілька ключових аспектів:

1. Учні навчаються визначати кількість звуків у слові на слух, розрізняти голосні та приголосні звуки, а також їхні характеристики (дзвінкі та глухі, тверді та м'які). Для цього важливо використовувати технічні засоби навчання, зокрема аудіозаписи з повільною та правильною вимовою окремих звуків, слів й текстів, а також професійні декламації художніх творів.

2. Вони вчаться виділяти будь-який звук у слові та правильно його вимовляти. Ці завдання доцільно виконувати в парах, заохочуючи учнів уважно слухати один одного та допомагати виправляти помилки.

3. Учні освоюють членування слова на склади та визначення наголосу. Найефективніше такі вправи проводити на уроках, оскільки для дітей-угорців правила наголошування в українській мові можуть бути складними через те, що в угорській мові наголос завжди на першому складі.

4. Вони порівнюють звуковий склад паронімічних слів і пояснюють відмінності в їх вимові. Це також стосується омофонів, омографів та омоформ, що є проблемними темами для учнів-угорців, оскільки правильність вимови впливає на значення слів.

5. Учні виконують звуко-буквений аналіз слів, пояснюючи співвідношення між звуками та буквами. Важливо підбирати ці завдання диференційовано.

6. Вони вчаться чітко вимовляти слова та правильно читати безперервний текст, дотримуючись правил орфоєпії, зокрема під час роботи з аудіотекстами.

7. Учні навчаються членувати мовний потік на слова, склади та звуки, а також визначати логічний наголос у простих реченнях, працюючи в парах та ротаційних трійках.

8. Вони вчаться помічати та виправляти помилки у вимові звуків, використовуючи аудіотексти, роботу в парах, інтерактивні вправи, такі як «Акваріум», та завдання «впіймай помилку».

Згідно з чинними програмами, вивчення систематичного курсу української мови в основній школі розпочинається з фонетики — науки про звуки та звукову систему мови. Основним завданням загальноосвітньої школи є навчання дітей

грамотному письму, виразному читанню на формування культури усного і писемного мовлення.

Хоча фонетика не є частиною граматики, вона має до неї безпосереднє відношення, так само як і до української орфографії, що базується на фонематичному принципі. Без глибокого засвоєння основних знань з фонетики неможливо успішно вивчати морфологію. Учні стикаються з великими труднощами в морфологічному аналізі слів і їх написанні, якщо вони не вміють розрізняти звуки в словах та відрізняти звуки від букв, особливо коли потрібно визначити основу, корінь, суфікс і закінчення.

Учитель повинен бути обізнаним із особливостями місцевого діалекту, щоб за допомогою різноманітних вправ формувати в учнів навички правильної вимови «складних» для них звуків і звукосполучень. Важливо, щоб учнів-угорці навчав викладач, який вільно володіє обома мовами, адже це дозволить йому акцентувати увагу на основних відмінностях у вимові. Дотримання норм літературної вимови є надзвичайно важливим, оскільки це один із ключових показників загальної культури учнів і створює необхідні умови для ефективного використання літературної мови в різних сферах суспільного життя [16].

Отже, вивчення фонетики української мови відбувається у чотири етапи: пропедевтичний (1-4 класи), систематичний (5-6 класи), закріплення при вивченні інших розділів (5-9 класи) та систематизація (10-11 класи). Фонетика є фундаментом для засвоєння морфології та орфографії. Для учнів-угорців важливо враховувати міжмовні відмінності, використовуючи різноманітні методи навчання. Вчитель повинен знати особливості діалекту та володіти обома мовами, оскільки правильна вимова є важливим показником мовної культури.

3.3. Методика навчання будови слова та словотвору

Розвиток будь-якої наукової сфери неможливий без використання накопичених знань минулого для формування нових сучасних наукових обґрунтувань. Для успішного вирішення цього завдання важливо вивчати історичний педагогічний досвід, щоб усвідомити найцінніші теоретичні та практичні досягнення. Це, в свою чергу, дозволить обґрунтовано прогнозувати подальші напрямки розвитку освіти, зокрема підготовки фахівців у різних галузях знань.

Аналіз проблеми вивчення будови слова і словотвору вказує на недостатню розробленість цієї теми, оскільки питання словотвору в основній школі є надничайно актуальним. Загальні аспекти словотвору досліджували такі вчені, як Олійник І. С., Іваненко В. К., Біляєв О., Плющ М., Мацько Л., Пентилук М., Шевченко П., Білоусенко П., Шкіль М., Передрій Г. та інші. Словотвірна категорія має тісні зв'язки з синтаксичною структурою мови. Хоча вчення про словотвір як галузь мовознавства почало формуватися значно пізніше, ніж, наприклад, морфологія і синтаксис, воно вже має досить усталену систему базових понять, відображену в теоретичних працях підручниках.

Словотвір можна вивчати з двох перспектив: діахронічної та синхронної. Діахронічний словотвір досліджує реальну історію виникнення слів у певній мові, відповідні процеси і закономірності, а також формування словотвірної системи мови, її зміни та розвиток. Синхронний словотвір, у свою чергу, вивчає відносини словотвірної мотивації між словами, їх морфемну та словотвірну структуру, а також зв'язки між спільнокореновими словами на певному етапі розвитку мови.

У процесі історичного розвитку мови первинний морфемний склад слова може змінюватися. Основним проявом змін у морфемній структурі слів української мови є порушення прямих зв'язків між похідними та непохідними основами. Внаслідок різних фонетичних процесів, змін у лексичному складі похідного або первинного слова, а також через зникнення слова, на основі якого виникло похідне, з активного словника.

У процесі історичного розвитку мови первинний морфемний склад слова може змінюватися. Основним проявом змін у морфемній структурі слів української мови є порушення прямих зв'язків між похідними та непохідними основами. Внаслідок різних фонетичних процесів, змін у лексичному складі похідного або первинного слова, а також через зникнення слова, на основі якого виникло похідне, з активного

словника, відбуваються різноманітні зміни у морфемній будові слова: спрощення, перерозклад, ускладнення та інші.

На жаль, слід констатувати, що, незважаючи на значні зрушення в теоретичному осмисленні питань словотвору в українській мові, практична реалізація наукових досягнень не відбулася. Однією з причини цього є зверхнє ставлення та нехтування писемними джерелами, а також ігнорування історичного принципу і правил словотвору. Бажання створювати нове на синхронному рівні, не враховуючи те, що вже було вироблено у мовних надрах століть і витримало випробування часом, також сприяє цій ситуації. Для глибшого розуміння механізму словотворення в дериватології, яка є важливою теоретичною та практичною проблемою, необхідно звертатися до свідчень оригінальних пам'яток і враховувати всю сукупність лінгвістичних фактів.

Діючі програми з української мови для середньої школи підвищили вимоги до вивчення морфемної структури слова та словотворення. Згідно з цими вимогами, учням надаються знання про корінь, префікс і суфікс як значущі частини слова. Закінчення вивчається як засіб зв'язку слів у словосполученнях і реченнях. Учнів навчають розділяти слова за їх морфемним складом, розпізнавати значення морфем та визначати, як утворилося слово. Одним із ключових завдань вивчення будови слова і словотворення в школі є розширення та уточнення поняття про морфемну структуру слова. Вивчаючи морфемну будову слів і способи їх творення, учні усвідомлюють, що існують прості слова (літак, ракета), складні (пароплав) та складноскорочені (комсомол, вуз).

Другим завданням є засвоєння системи понять: закінчення та основа слова, корінь слова, префікс і основа, а також морфологічні та неморфологічні способи творення слів. Трете завдання полягає в навчанні учня не лише розділяти слова за їх морфемним складом, а й визначати, від якого слова або основи утворилися те чи інше слово. Усе це має велике значення для розвитку логічного мислення та засвоєння багатьох орфографічних правил.

При організації навчання будови слова і словотворення в навчально-виховному процесі варто використовувати відповідні методи та прийоми: вимову термінів вголос, роботу над засвоєнням теоретичних понять, а також тренувальні вправи [14, 1-2].

Отже, вивчення будови слова і словотвору в українській мові залишається актуальною темою, що має недостатню практичну реалізацію попри теоретичне

осмислення. Словотвір досліджується з діяхронічної та синхронної перспективи, а його морфемна структура зазнає історичних змін. Сучасні шкільні програми підвищили вимоги до цієї теми, спрямовуючи навчання на розширення знань про морфемну будову, засвоєння основних понять та розвиток аналітичних навичок учнів. Належне опанування словотвору сприяє розвитку логічного мислення та засвоєнню орфографічних правил, що потребує використання ефективних методів навчання.

РОЗДІЛ 4. МЕТОДИЧНІ РОЗРОБКИ УРОКІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ 5-ОГО КЛАСУ

Структура уроку української мови

Традиційно урок української мови складається з таких етапів:

- організаційний момент;
- актуалізація опорних знань;
- мотивація навчальної діяльності;
- пояснення нового матеріалу;
- закріплення знань, умінь і навичок;
- підбиття підсумків уроку;
- домашнє завдання.

У сучасній практиці доцільно використовувати різноманітні форми роботи: індивідуальну, парну, групову, фронтальну, застосовувати інтерактивні вправи, проектні технології, ігрові методи, інформаційно-комунікаційні технології.

4.1. План-конспект уроку із розвитку комунікативних навичок «Україна — наш рідний край»

Тема: § 2. «Україна наш рідний край». (Beszédkészség fejlesztése. Szülőföldünk Ukrajna)

Мета уроку:

- **навчальна:** розширити знання учнів про Україну, і географічне розташування, основні міста та природні об'єкти; збагатити словниковий запас учнів новими словами та виразами українською мовою.
- **розвивальна:** розвивати комунікативні навички, вміння слухати, читати і розуміти українську мову, формувати навички усного і письмового мовлення.
- **виховна:** виховувати почуття любові до рідного краю, поваги до України як держави, інтерес до української мови.

Обладнання: підручник української мови за 5 клас, бажано аудіозапис тексту, (за можливості карту України та Закарпаття або мультимедійну презентацію про Україну та Закарпаття).

Хід уроку

I. Організаційний момент (2 хв)

1. Привітання з учнями українською мовою.
2. Перевірка готовності до уроку.
3. Повідомлення теми і мети уроку.

II. Актуалізація опорних знань (5 хв)

Інтерактивна вправа "Мозковий штурм"

Питання вчителя: "Що ви знаєте про Україну?". Учні називають відомі їм факти про Україну (українською або угорською мовою). Учитель записує ключові слова на дошці, допомагаючи перекладати українською.

III. Вивчення нового матеріалу (25 хв)

1. Робота зі словами та словосполученнями (8 хв)

Вправа 6 з підручника. Учні читають слова та словосполучення. Учитель допомагає з вимовою та наголосом. Учні перекладають слова угорською мовою. Незнайомі слова записують у словник або в зошит.

Методика "Лексична карта"

Учні об'єднуються в пари. Кожна пара отримує 4-5 ключових слів з вправи. Завдання: написати асоціації для кожного слова.

2. Робота з текстом (10 хв)

Завдання 7 з підручника. Учні слухають аудіозапис тексту або вчитель сам читає текст. Після прослуховування вчитель ставить кілька питань для перевірки розуміння:

1. Де розташована Україна?
2. З якими країнами межує Україна?
3. Які моря є в Україні?
4. Які гори є в Україні?
5. Яка столиця України?

Методика "Читання з позначками"

Учні самостійно читають текст і ставлять позначки:

- «✓» - знайома інформація
- «+» - нова інформація
- «?» - незрозуміла інформація

Обговорення питань, що виникли.

3. Лексико-граматичні вправи (7 хв)

Вправа 10 з підручника. Учні доповнюють речення словами з довідки. Правильна відповідь: "Я живу на Закарпатті. Ужгород — це обласний центр Закарпаття. Високо в горах заховалося велике озеро Синевир. У нашій області протікають річки: Латориця, Тиса, Уж. Села і міста потопають у зелені лісів та садків."

IV. Закріплення вивченого матеріалу (10 хв)

Завдання 11 з підручника. Учні відповідають "так" або "ні" на запитання до тексту. Правильні відповіді: 1. Так, 2. Ні, 3. Так, 4. Ні, 5. Ні, 6. Ні, 7. Ні, 8. Так, 9. Так.

Інтерактивна гра "Правда чи вигадка"

Учитель називає факти про Україну. Учні показують зелену картку, якщо твердження правильне, або червону, якщо ні. Цю гру можна підготувати окремо, або виконати з підручника.

Приклади тверджень:

- "В Україні є 24 області" (правда)
- "Найбільша річка України Дунай" (вигадка)
- "Ужгород — це столиця України" (вигадка)
- "В Україні є Карпатські гори" (правда)

V. Підсумок уроку (3 хв)

Учитель підбиває підсумки уроку. Питання до учнів:

- Що нового ви дізнались про Україну?
- Що вам найбільше запам'яталось?
- Які нові слова українською ви сьогодні вивчили ?

VI. Домашнє завдання (2 хв)

Завдання 9 з підручника. Учні співвідносять початок речення його закінчення. Підготувати 5-6 речень про своє рідне місто або село українською мовою.

Вивчити нові слова які дізналися на уроці.

За бажанням: намалювати малюнок "Мій рідний край"

Аналіз методик навчання для уроку «Україна наш рідний край». Методики, згадані у плані уроку:

1. Метод "Мозковий штурм" — колективне генерування ідей та думок щодо певної теми без критики чи оцінювання.

Переваги:

- Активізує попередні знання учнів.

- Створює невимушену атмосферу для висловлювання думок.
- Залучає всіх учнів до роботи.

Недоліки:

- Може бути складно залучити сором'язливих учнів
- Іноді обговорення відхиляється від теми
- Учні з нижчим рівнем володіння мовою можуть не брати активної участі

2. Метод «Лексична карта» — створення асоціативної карти для нових слів з візуалізацією зв'язків.

Переваги:

- Сприяє кращому запам'ятовуванню нової лексики
- Активізує образне мислення
- Встановлює зв'язки між поняттями
- Допомогає додати мовний бар'єр через візуалізацію

Недоліки:

- Вимагає часу на підготовку
- Не всі слова легко візуалізувати
- Учням може бути складно створювати асоціації чужою мовою

3. Метод «Повторне читання з позначками» — учні читають текст і маркують його спеціальними позначками, що вказують на їхнє розуміння та сприйняття інформації.

Переваги:

- Допомогає відстежити розуміння тексту
- Спонукає учнів аналізувати інформацію
- Полегшує виявлення проблемних місць у розумінні

Недоліки:

- Може забирати багато часу
- Потребує додаткового пояснення системи позначок

4. Інтерактивна гра «Правда чи вигадка» — учитель озвучує твердження, учні визначають їх правдивість, показуючи відповідні картки.

Переваги:

- Підвищує мотивацію та інтерес
- Забезпечує миттєвий зворотний зв'язок
- Залучає всіх учнів одночасно

- Розвиває навички слухання та розуміння

Недоліки:

- Може призвести до вгадування, а не осмисленої відповіді
- Складно оцінити індивідуальне розуміння кожного учня
- При недостатньому рівні володіння мовою учні можуть не зрозуміти твердження

Додаткові методики для нього уроку, які можна використати

1. Метод «Сенкан» — створення короткого п'ятирядкового вірша за певними правилами (1 рядок одне слово тема, 2 два прикметники, 3 три дієслова, 4- фрази з чотирьох слів, 5 синонім до теми).

Переваги

- Розвиває лаконічність висловлювання
- Закріплює вивчену лексику
- Розвиває творче мислення
- Має чітку структуру, що полегшує виконання

Недоліки:

- Вимагає певного рівня володіння мовою
- Може бути складним для початківців
- Потребує пояснення структури

2. Метод «Двомовної опори» — використання двомовних опорних схем, таблиць та підказок для полегшення сприйняття матеріалу.

Переваги:

- Забезпечує поступовий перехід від рідної мови до української
- Знижує мовний бар'єр
- Дає відчуття безпеки та впевненості
- Полегшує розуміння складного матеріалу

Недоліки:

- Може затримувати розвиток мовної імерсії
- Учні можуть надмірно покладатися на переклад
- Потребує додаткової підготовки матеріалів

3. Інтерактивне завдання «QR-квест»— розміщення по класу QR-кодів з завданнями, питаннями чи фактами про Україну, які учні сканують і виконують.

Переваги:

- Підвищує мотивацію через використання технологій

- Додає елемент пошуку та руху
- Дозволяє диференціювати завдання
- Створює ігрове середовище навчання

Недоліки:

- Потребує наявності гаджетів у учнів
- Вимагає ретельної підготовки
- Може виникнути технічна проблема зі скануванням

Ці методики можна комбінувати та адаптувати відповідно до рівня володіння українською мовою учнями, наявних ресурсів та часу заняття. Найефективнішим підходом буде поєднання різних методик для активізації різних каналів сприйняття.

4.2. План-конспект уроку з теми «Звуки і букви української мови»

Тема: § 49. «Алфавіт. Співвідношення звуків і букв» . (Az ábécé. A hang és a betű)

Мета уроку:

- **навчальна:** ознайомити учнів з українським алфавітом, сформувати розуміння співвідношення між звуками та буквами в українській мові
- **розвивальна:** розвивати фонематичний слух, навички правильної вимови українських звуків, уміння розрізняти звуки і букви
- **виховна:** виховувати повагу до державної української мови, культуру мовлення

Обладнання: таблиця "Український алфавіт", картки зі словами для вправ, аудіозаписи для вправ з вимови, мультимедійна презентація.

Хід уроку:

1. Організаційний момент (2 хв)

1. Привітання з учнями
2. Перевірка готовності до уроку
3. Повідомлення теми і мети уроку

II. Актуалізація опорних знань (5 хв)

"Мовна загадка". Учитель загадує загадку:

«Сіли на сторінки

Тридцять три сестрички.

Сіли поруч не мовчать,

Нам загадки говорять»

Учні дають відповідь: "Букви літери".

1. Бесіда з учнями.

Інтерактивна вправа "Мозковий штурм"

1. Що таке звуки мови?
2. Які звуки є в українській мові?
3. Чим відрізняються звуки від букв?

2. Мовна розминка:

Учні повторюють за вчителем пари слів із § 302: "пара фара, пакт факт, пас фас" (звертаємо увагу на правильну вимову слів).

III. Вивчення нового матеріалу (15 хв)

1. Пояснення вчителя:

Український алфавіт (абетка) порядок розташування 33 літер. Поняття літери та букви як графічного знака для позначення звуку. Інші графічні знаки української мови: апостроф, дефіс, знаки наголосу та розділові знаки.

2. Робота з таблицею "Український алфавіт":

Демонстрація учням таблиці. Читання алфавіту хором за вчителем.

3. Пояснення співвідношення звуків і букв:

- Літери, що позначають один звук
- Літери, що позначають два звуки (щ → [шч], ї → [йї])
- Звукосполучення [дж], [дз] і випадки їх позначення
- Функції м'якого знака
- Подовження приголосних на письмі
- Поняття звуку в транскрипції

IV. Закріплення вивченого матеріалу (18 хв)

1. Практична робота з вправами:

Вправа 301. Учні записують імена своїх однокласників в алфавітному порядку.

Вправа 305. Відпрацювання вимови звука [шч]: Учні повторюють слова за вчителем куш, шука, щітка... Роблять звуковий запис виділених слів.

Вправа 306. Робота з лексикою. Учні читають слова вголос, записують незнайомі слова та їх переклад.

V. Підсумок уроку (3 хв)

Узагальнення вивченого матеріалу. Вправа "Мікрофон" учні по черзі передають уявний мікрофоні завершують речення:

1. Сьогодні на уроці я дізнався дізналася...
2. Мені було легко складно....
3. Я хочу дізнатися більше про...

VI. Домашнє завдання (2 хв)

Вивчити новий матеріал, також вправа 304: записати назви дерев в алфавітному порядку: акація, береза, бук, дуб, клен, лиша, сосна, ялина. Також додатково зробити звуко-буквений аналіз перших 3 слів.

4.3. План-конспект уроку з теми «Будова слова»

Тема: § 77. «Основа слова і закінчення змінних слів». (A szótő és a ragozható szavak végződése)

Мета уроку:

- **навчальна:** познайомити учнів з поняттями "основа слова" і "закінчення", навчити розрізняти ці морфеми в словах, формувати вміння визначати основу та закінчення.
- **розвивальна:** розвивати логічне мислення, увагу, пам'ять, вміння аналізувати мовні явища, порівнювати, узагальнювати.
- **виховна:** виховувати інтерес до вивчення української мови, дбайливе ставлення до слова, цінності дружби.

Обладнання: підручник, інтерактивна дошка/проектор, візуальні опори (схеми, таблиці).

Хід уроку:

1. Організаційний момент (2-3 хв.)

1. Привітання з учнями
2. Повідомлення теми та мети уроку
3. Створення позитивної атмосфери

II. Актуалізація опорних знань (5-7 хв).

Двомовна розминка "Мовна естафета". Учні по черзі називають відомі їм частини слова українською та угорською мовами. Вчитель записує терміни на дошці у вигляді двомовної таблиці.

Гра "Знайди пару"

Учням пропонується з'єднати українські та угорські відповідники термінів: корінь (gyökér), префікс (előtag), суфікс (utótag).

III. Пояснення нового матеріалу (15 хв)

Мультимедійна презентація "Будова слова" використанням двомовних опор. Презентація з паралельними поясненнями українською та угорською мовами. Візуалізація через кольорові схеми та малюнки.

Інтерактивна управа «Дерево слова». На екрані зображення дерева, де коріння дерева, це корінь слова, стовбур основа, а гілки різні форми слова з різними закінченнями. Демонстрація прикладів ліс, праліс, лісовий, прилісний.

Метод «Порівняння»

Порівняння будови слів українській та угорській мовах. Знаходження спільних рис та відмінностей.

Робота з таблицею. Пояснення різниці між нульовим та звуковим закінченням. Наведення прикладів: хліб, хліба, хлібом, хліби

IV. Закріплення знань (15 хв)

Виконання вправи на уроці 445. Колективний аналіз речень з вправи про місто Берегове та Мукачівський замок. Виділення закінчень та основ у словах.

Мовна гра "Перетворення": Зміна форми слів: книга, книги, книгою, книгами.

Виконання вправи 448 (цю вправу учні мають спробувати зробити самостійно). Знайдіть різні форми одного слова, визначте в них основу та закінчення

VI. Підсумок уроку (3 хв)

Основа слова – це частини слова без закінчення, яка містить лексичне значення. До складу основи входять корінь, може входити префікс і суфікс. Наприклад, у слові "лісовий" основою є «лісов».

Закінчення – це змінна частина слова, яка вказує на зв'язок між словами у реченні. Наприклад, у словосполученні *читаю книгу* закінчення у в слові показує, що це знахідний відмінок.

Закінчення може бути звуковим, тобто вираженим звуками та позначеним буквами (книг-а), або нульовим, коли воно не виражене звуками не позначене буквами (хліб).

VII. Домашнє завдання (2 хв)

Вивчити правило про основу слова та закінчення. Виконати вправу 447 (письмово).

ВИСНОВОК

Отже, результати дослідження ефективних методів навчання української мови як державної у 5-му класі закладів загальної середньої освіти з навчанням угорською мовою свідчать про необхідність комплексного, системного підходу до викладання в умовах білінгвального середовища. Аналіз теоретичних засад та практичних розробок показав, що успішне опанування державної мови неможливо без врахування специфіки мовних систем двох різних мовних сімей, де флективність української мови контрастує з аглютинативністю угорської. Саме тому навчальний процес має бути адаптований з урахуванням особливостей фонетики, орфографії, граматики та стилістики, що є базою для формування високої комунікативної компетентності учнів.

Одним із провідних факторів ефективного навчання є застосування сучасних інтерактивних, ігрових та цифрових технологій. Інтерактивні методи, такі як мозковий штурм, рольові ігри, читання з позначками та інші активізують мислення учнів, сприяють розвитку навичок самостійного аналізу та критичного мислення, а також стимулюють комунікативну взаємодію в класі. Використання ігрових технологій не лише підвищує емоційну залученість, але й забезпечує практичне закріплення теоретичних знань, що значною мірою сприяє подоланню мовного бар'єра і формуванню рефлексивної мовленнєвої активності. Крім того, інтеграція цифрових платформ, таких як Wordwall, LearningApps та Kahoot!, дозволяє адаптувати навчальний процес до потреб сучасного "мережевого покоління", стимулюючи інтерес та сприяючи більш глибокому засвоєнню матеріалу.

Важливим аспектом дослідження є аналіз методичного забезпечення навчання, яке включає розробку план-конспектів, адаптованих до умов угорськомовних шкіл, та спеціалізованих методик викладання окремих розділів української мови: розвиток зв'язного мовлення, навчання фонетиці, будові слова та словотвору. Підготовка вчителів є критичною ланкою у цьому процесі, оскільки саме компетентність педагогів у застосуванні адаптованих методичних підходів дозволяє ефективно впроваджувати інновації та враховувати індивідуальні мовні та психологічні особливості учнів. Систематичне порівняння мовних структур, використання диференційованих завдань і вправ допомагає уникати типових помилок, пов'язаних із перенесенням норм рідної мови, і сприяє свідомому формуванню знань.

Дослідження демонструє, що успіх у навчанні української мови у двомовному середовищі залежить від збалансованості між традиційними педагогічними підходами та інноваційними методиками. Інтеграція культурних та мовних аспектів у навчальну програму не лише розширює лексичний запас учнів і розвиває їх комунікативні навички, а й стимулює формування національної самосвідомості та патріотизму. Використання міжпредметних зв'язків сприяє глибшому розумінню культурного контексту, що в подальшому дозволяє учням самостійно орієнтуватися у висококонкурентному інформаційному середовищі та брати активну участь у суспільному житті.

Таким чином, комплексне впровадження сучасних методик навчання, що орієнтовані на розвиток усіх видів мовленнєвої діяльності, є ключем до успішної інтеграції угорськомовних учнів у україномовний простір. Підвищення мотивації, залучення інтерактивних технологій, використання адаптованих методичних розробок і постійне підвищення кваліфікації педагогів сприятимуть не лише ефективному засвоєнню державної мови, а й розвитку міжкультурної толерантності, що набуває особливого значення в умовах сучасних освітніх викликів. Результати роботи створюють базу для подальших педагогічних досліджень та практичних впроваджень, спрямованих на удосконалення двомовного навчання в українських школах і стимулювання навчальної активності молоді в епоху цифрових інновацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Барань Є., Черничко С. Вивчення української мови у школах з угорською мовою навчання. –Ін: Теорія і практика викладання української мови як іноземної. Випуск 8. Львів, 2013. 72–78.
2. Беца С. Д. Особливості методики викладання української мови в закладах загальної середньої освіти з навчанням угорською мовою.
3. Беца С., Павлович Ю., Певсе А., Підручник з української мови для 5 класу з навчанням угорською мовою закладів загальної середньої освіти (з аудіосупроводом)// Чернівці, «Букрек» 2022
4. Богданець-Білоskalенко Н., Лінгводидактичні засади навчання української мови в 5-6. URL: <https://surl.li/bcwlcu>
5. Богданець-Білоskalенко Н., Давидюк Л. Генеза проблеми навчання української мови учнів 5–6 класів мовами навчання національних меншин в умовах багатомовної освіти: історія питання, сучасний стан і перспективи розвитку. *Ukrainian Educational Journal*. 2023. № 2. С. 125–136. URL: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2023-2-125-136>
6. Боднарчук Т.. Особливості розвитку білінгвальної освіти у сучасній українській школі. 2010 с. 447–456.
7. Бойко О., Шевченко Т. Методи інтерактивного навчання на уроках української мови. Українські студії в європейському контексті. 2023. вип. 7. С. 167-179. URL: <https://surl.lu/knzaow> (дата звернення: 14.05.2025).
8. Бойчук О.А. Вивчення української мови як іноземної угорцями закарпаття: типові граматичні помилки. Молодий вчений. 2019. № 6. С. 2. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2019/6.1/1.pdf>.
9. Галатюк Т. В. Використання цифрових інструментів на уроках української мови та літератури. На урок. 16.02.2025. URL: <https://naurok.com.ua/vikoristannya-cifrovih-instrumentiv-na-urokah-ukra-nsko-movi-ta-literaturi-454201.html>.
10. Гнаткович Т.Д., Шумицька Г.В., Борисова Є.Е., Лукач А.Ю Модельна навчальна програма «Українська мова для класів з навчанням угорською мовою. 5-9 класи» для закладів загальної середньої освіти. 2021. URL: <https://surl.li/opbdoq> (дата звернення: 14.05.2025).
11. Кірик М., Маргітич К., Данилова Л., Нова українська школа: Методика навчання української мови в 1-4 класах з навчанням угорською мовою закладів

- загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу // Навчально-методичний посібник. Львів Видавництво «Світ» 2020
12. Косенко Ю. Лінгвістичні та психологічні особливості засвоєння української мови іноземними слухачами. УДК 811.161.2'243:378.147 URL: <https://surl.li/qfwdzu>
 13. Маргітич К. «Підготовка вчителя початкової школи до формування національної свідомості молодших школярів в угорськомовних загальноосвітніх навчальних закладах Закарпаття»// Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук. Київ – 2009
 14. Махиня Н., Особливості вивчення будови слова і словотвору у загальноосвітніх навчальних закладах. Студенський вісник. 2011. URL: <https://surl.li/jzqzbf> (дата звернення: 14.05.2025).
 15. Мельникова Р., Ангеловська К. Застосування елементів ігрової технології на уроках української мови та літератури // Studia Methodologica. Тернопіль ; Кельце : Гельветика, 2024. Вип. 57. С. 312-325. DOI <https://doi.org/10.32782/2307-1222.2024-57-32>
 16. Нодь І., Особливості навчання української мови в 5 класі загальноосвітніх шкіл з угорською мовою навчання класах з навчанням мовами національних меншин. 2020.
 17. Позднякова Л., Ігрові елементи на уроках української мови, 02.11.2020. URL: <https://surl.li/aqibbo> (дата звернення: 14.05.2025)
 18. Розроблена у Науково-дослідному центрі ім. Антала Годинки при Закарпатському угорському інституті ім. Ф.Ракоці П. під керівництвом мовознавства, доктора наук Степан Черничко і яку затверджують представники угорської громади Закарпаття//Берегово, 9 липня 2018 року URL: <https://surl.li/yakevv>
 19. Свистільник Л. П., Сріб'яник Н. В. Інноваційні технології навчання на уроках української мови та літератури. Генезум. 31.03.2020. URL: <https://surl.li/byplom> (дата звернення: 14.05.2025).
 20. Черничко С. С., Певсе А. А., Кордонець О. О., Барань Є. Б., Чонка Т. С, Павлович Ю. П., Беца С. Д., Кантор С. І., Кейзі-Бак С. В., Копас І. А., Павлович О. М., Стець М. М., Чейке О. С // Модельна навчальна програма «Українська мова для класів з навчанням угорською мовою. 5-9 класи» для закладів загальної середньої освіти <https://surl.li/pxwtwv>

ÖSSZEFOGLALÓ

Ukrajna mai oktatási helyzete, különösen a határ menti régiókban, a többnyelvűség és kulturális sokszínűség jellemzi. A magyar nyelvű közösség Kárpátalján a multikulturális térség fontos része, és az ukrán nyelv hatékony elsajátításának biztosítása a környék diákjai számára az állami oktatáspolitikai egyik elsődleges célja. Az állami nyelv ismerete a nemzeti kisebbségek nyelvét beszélő iskolások számára nem csak törvényi kötelezettség, hanem a társadalmi életbe való teljes beilleszkedéshez is szükséges, miközben megőrzi nemzeti identitásukat.

A probléma különösen aktuális az 5. osztályban, amikor az általános iskolából a középiskolába való átmenet történik, és megváltoznak a diákok nyelvi kompetenciáival szemben támasztott követelmények. Éppen ezért az ukrán nyelv hatékony tanításának kidolgozása ebben a korcsoportban tudományos és gyakorlati feladat.

A kutatás célja: hatékony módszerek feltárása az ukrán nyelv kétnyelvű környezetben történő tanításához.

A kutatás objektuma: az ukrán nyelv mint államnyelv tanításának folyamata.

A kutatás tárgya: az ukrán nyelv tanításának módszerei a magyar nyelvű iskolákban.

Feladatok:

- 1) Elemezni az ukrán nyelv elsajátításának folyamatát befolyásoló tényezőket.
- 2) Értékelni a többnyelvű közösségekben az ukrán nyelv tanításának modern megközelítéseit.
- 3) Kidolgozni ajánlásokat a módszerek 5. osztályban való alkalmazására vonatkozóan.
- 4) Az állami nyelv integrációjának kihívásai a nemzeti kisebbségek nyelvi környezetében

A kutatás aktuális jelentősége van az ukrán oktatási törvények bevezetésével, az európai integrációval, az új módszerek iránti igényével a magyar nyelvű környezetben, valamint az ukrán (szláv) és a magyar (finno-ugor) nyelv közötti különbségekkel kapcsolatos nyelvi nehézségekkel magyarázható.

Az ukrán nyelv oktatásának elméleti alapjai a magyar nyelvű iskolákban

Az ukrán nyelv oktatása a magyar nyelvű iskolák 5. osztályában összetett folyamat, amelynek során figyelembe kell venni a nyelvi, pedagógiai és pszichológiai sajátosságokat. A fő cél a

nyelvi személyiség alakítása, amely képes az ukrán nyelvet mindenféle beszédtevékenységben szabadon használni.

Jellemzők:

- A legtöbb tanuló a kezdeti szakaszban nem beszél ukránul.
- Jelentős különbségek vannak az ukrán és a magyar nyelv között (fonetika, nyelvtan, helyesírás).
- Lehetőség van elkerülni a nyelvtani szabályok mechanikus átvitelét egyik nyelvről a másikra.
- A tananyag kommunikatív fókuszú, mindenféle beszédtevékenység fejlesztésére irányul, és fokozatosan vezet át az alapfokú oktatásból a középfokúba.

A módszertani támogatás magában foglalja a nyelvi szintek összehasonlítását, a fonetikai, lexikai és nyelvtani sajátosságok magyarázatát, valamint a tananyag megerősítését szolgáló többszöri ismétlést.

Tudományos-módszertani kutatások és programelemzések

A kutatás fő irányai:

- A kommunikatív kompetencia kialakítása (S. Beca).
- A tanárok képzésének modelljei a nemzeti tudatosság figyelembevételével (K. Margitics).
- Pszichológiai-nyelvészeti és didaktikai megközelítések (M. Kirik, K. Margitics, L. Danilova).
- Tipikus nyelvtani hibák elemzése (O. Boicsuk).
- Pedagógusok továbbképzése szakaszos és specializált programok által.

A 5. osztályos program elemzése

A program kompetenciaalapú megközelítésen alapul, figyelembe veszi a magyar nyelvű környezet sajátosságait. Az ukrán nyelv tanulása – 4 óra hetente, az anyag a nyelv összes alapvető részét magában foglalja. Különös figyelmet fordítanak azokra a jelenségekre, amelyek jelentős különbségeket mutatnak az ukrán és a magyar nyelvben. A program rugalmas, lehetővé teszi a nyelvtudás szintjének csökkentését a különböző régiókban.

A kétnyelvű oktatás sajátosságai

A kétnyelvű oktatás Ukrajnában két irányban fejlődik: a nemzeti kisebbségek gyermekei számára (jog az anyanyelvi oktatáshoz az állami nyelv tanulásával) és a kiterjesztett európai nyelvek tanulásához. Az állam az anyanyelvi és az állami komponensek közötti optimális arányra törekszik. Fő problémák:

- Képzett kétnyelvű pedagógusok hiánya.
- Elégtelen oktatási és módszertani biztosítás.

Pszicholingvisztikai jellemzők

Az ukrán nyelv mint idegen nyelv oktatásában a kognitív-kommunikatív megközelítés dominál, amelynek célja a tanulók kommunikatív kompetenciájának kialakítása. A fő cél – hatékony kommunikációra és a beszédkultúra elsajátítására tanítani. A tanulók, különösen a magyarok adaptációját nyelvi és pszichológiai akadályok nehezítik. Az információs és kommunikációs technológiák (IKT) használata növeli a tanulás hatékonyságát, az egynyelvű gyakorlat pedig segít csökkenteni az anyanyelv hatását.

Tanítási módszerek

A kutatásban az alábbi hatékony tanítási módszerek kerültek megalapozásra és elemzésre:

- Interaktív módszerek: kommunikációs technológiák, csoportos feladatok, szerepjátékok, „brainstorming”, PRESS-módszer.
- Játéktechnológiák: cselekményes szerepjátékok, nyelvi kvízek, interaktív gyakorlatok, amelyek motiválják a diákokat a nyelv aktív használatára.
- Digitális technológiák: interaktív platformok (Wordwall, LearningApps, Kahoot!), amelyek játékos formában segítik a nyelvi kompetencia fejlesztését.

A módszerek gyakorlati alkalmazása

A kutatás legfontosabb eredményei megvalósultak az ukrán nyelv 5. osztályos óráinak gyakorlati kidolgozásában, amelyek a következőket tartalmazzák:

- Kommunikációs készségek fejlesztése: „Ukrajna – szülőföldünk” óra interaktív gyakorlatokkal.
- Az ukrán nyelv fonetikája: „Hangok és betűk” óra nyelvi játékokkal.
- A szó szerkezete és szóalkotás: „A szó alapja és végződése” óra kétnyelvű támasztó sémákkal és interaktív módszerekkel.

Következtetések

A kétnyelvű környezethez igazított modern módszerek bevezetése hozzájárul az ukrán nyelvtanulás hatékonyságának növeléséhez. Az interaktív, játékos és digitális technológiák fontos eszközök a nyelvi akadályok leküzdésében és a stabil nyelvi kompetencia kialakításában.

A kutatás eredményei felhasználhatók a tantervek és a magyar anyanyelvű tanulókkal dolgozó pedagógusok képzésének fejlesztésére. Ez elősegíti a tanulók ukrán nyelvű környezetbe való integrációját, miközben megőrzi nemzeti és kulturális identitásukat.

Звіт подібності

метадані

Назва організації

Hungarian College of Higher Education Ferenc Rakoczi II Transcarpathian

Заголовок

Калинич Крістіна

Науковий керівник / Експерт

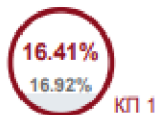
Автор Наталка Лібак

підрозділ

Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II

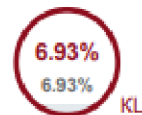
Обсяг знайдених подібностей

Коефіцієнт подібності визначає, який відсоток тексту по відношенню до загального обсягу тексту було знайдено в різних джерелах. Зверніть увагу, що високі значення коефіцієнта не автоматично означають плагіат. Звіт має аналізувати компетентна / уповноважена особа.

25

Довжина фрази для коефіцієнта подібності 2

9889

Кількість слів

79668

Кількість символів

Тривога

У цьому розділі ви знайдете інформацію щодо текстових спотворень. Ці спотворення в тексті можуть говорити про МОЖЛИВІ маніпуляції в тексті. Спотворення в тексті можуть мати навмисний характер, але частіше характер технічних помилок при конвертації документа та його збереженні, тому ми рекомендуємо вам підходити до аналізу цього модуля відповідально. У разі виникнення запитань, просимо звертатися до нашої служби підтримки.

Зверніть увагу, що при автопереведенні редакційні зміни могли бути втрачені. Щоб перевірити можливі спроби маніпулювання текстом, подивіться, будь ласка, звіт про подібність вихідного тексту.

Заміна букв	В	4
Інтервали	A→	0
Мікропробіли		0
Білі знаки		0
Парафрази (SmartMarks)	a	168

Подібності за списком джерел

Нижче наведений список джерел. В цьому списку є джерела із різних баз даних. Колір тексту означає в якому джерелі він був знайдений. Ці джерела і значення Коефіцієнту Подібності не відображають прямого плагіату. Необхідно відкрити кожне джерело і проаналізувати зміст і правильність оформлення джерела.

10 найдовших фраз

Колір тексту

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	НАЗВА ТА АДРЕСА ДЖЕРЕЛА URL (НАЗВА БАЗИ)	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
1	https://library.udpu.edu.ua/library_files/stud_konferenzia/2011_2/visnuk_35.pdf	68 0.69 %
2	https://library.udpu.edu.ua/library_files/stud_konferenzia/2011_2/visnuk_35.pdf	63 0.64 %
3	http://prima.lnu.edu.ua/Pedagogika/periodic/pedos31/tom1/49_bodnarchuk.pdf	55 0.56 %